

Борейко А. В., викладач кафедри театральної режисури (Рівненський державний гуманітарний університет)

РОЛЬ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

***Анотація.** В статті досліджено роль вітчизняних закладів культури у вихованні українців. Показано, що після здобуття Україною незалежності змінилися репертуар її театрів, тематична спрямованість виставок музеїв і демонстрованих кінотеатрами фільмів та наповненість літературою бібліотек. Обґрунтовано, що нинішнє загострення внутріукраїнського конфлікту та неприкрита військова експансія Росії потребують від вітчизняних закладів культури поглиблення історичних досліджень та розширення патріотичної тематики у їхній діяльності.*

***Ключові слова:** заклади культури, історичні дослідження, репертуар театрів, музейна діяльність, патріотичне виховання.*

***Аннотация.** В статье исследована роль отечественных учреждений культуры в воспитании украинцев. Показано, что после получения Украиной независимости изменились репертуар ее театров, тематическая направленность выставок музеев и демонстрируемых кинотеатрами фильмов, наполненность литературой библиотек. Обосновано, что нынешнее обострение внутриукраинского конфликта и неприкрытая военная экспансия России требуют от отечественных учреждений культуры углубления исторических исследований и расширения патриотической тематики в их деятельности.*

***Ключевые слова:** учреждения культуры, исторические исследования, репертуар театров, музейная деятельность, патриотическое воспитание.*

***Annotation.** In the article the role of national cultural institutions in the education of Ukrainians is investigated. It is shown, that after Ukraine gained independence the repertoire of theaters, thematic focus of museum exhibitions, movies demonstrated in cinemas and the literature filling of libraries changed. It is proved that the current conflict in Ukraine and the military expansion of Russia require from national cultural institutions the deepening of historical researches and extension of patriotic themes in their work.*

***Keywords:** cultural institutions, historical research, repertory of theaters, museum activities, patriotic education.*

Українська державність має тривалу історію, витоки якої мають коріння у Київській Русі, Гетьманській державі Б. Хмельницького та Українській народній республіці. При цьому кращі сини і дочки українського народу впродовж багатьох століть вели тривалу боротьбу з окупантами за незалежність рідної землі. Однак, країни в склад яких входили тоді українські території (Річ Посполита, Російська та Австро-Угорська імперії, Польща і Радянський Союз) всіма доступними методами намагалися применшити значимість нашої історії та звитяги наших героїв. Але ця історія збережена в пам'ятниках, поетичних творах, картинах та піснях.

Сьогодні, коли північний сусід окупував Крим та веде агресивну війну на українських територіях, важливо посилити патріотичне виховання громадян України, що можуть зробити заклади культури в яких зберігаються історичні та мистецькі пам'ятки і які мають великий вплив на населення.

Проблему впливу вітчизняних закладів культури на патріотичне виховання населення нашої країни досліджували відомі українські вчені, серед яких слід виділити роботи Ю. Афанасьєва, В. Барана, В. Баталова, С. Безклубенка, Ю. Богущького, Я. Бондарчука, В. Виткалова, Д. Гнатюка, І. Дзюби, І. Жилінського, М. Жулинського, Я. Жука, І. Зязюна, В. Кизими, Н. Ковальчук, В. Ковтуненка, Н. Корнієнко, Т. Котирло, І. Кравченка, О. Красильникова, В. Литвина, А. Могильного, С. Мохнюка, А. Павка, Ю. Плиса, М. Поповича, О. Рудницької, Л. Савчин, Г. Скіяренка, Г. Скрипника, С. Уланової, Г. Філіпчука, В. Шейка, В. Шинкарука та ін.

Проте, нинішня складна політична ситуація в країні, коли Україна знову веде боротьбу за збереження своєї цілісності та незалежності потребує нових досліджень зазначеної проблеми.

Метою нашої статті є дослідження ролі вітчизняних закладів культури у патріотичному вихованні українців та обґрунтування заходів, які повинні посилити таку роботу серед населення України.

Для досягнення визначеної мети в статті вирішуються такі завдання:

- дослідити динаміку зміни кількості закладів культури в Україні та зміну їхнього репертуару і тематичної направленості після 1990 року;
- обґрунтувати заходи, які дозволять посилити роботу з патріотичного виховання серед населення України.

Зклади культури (театри, музеї, клуби, бібліотеки, концертні заклади, виставкові центри) здійснюють значний вплив на патріотичне виховання населення країни. Кожний, хто відвідує музеї має можливість ознайомитися з тим як жили наші предки, історію їх змагань за незалежність від країн-окупантів та біографію українських героїв. Театри, через демонстрацію п'єс, клуби й концертні заклади, завдяки демонстрації патріотичних фільмів і концертних програм, бібліотеки, надаючи можливість опанувати вітчизняні поетичні та письменницькі надбання, виставкові центри, які знайомлять відвідувачів з картинами художників, творчістю скульпторів і образотворчим

мистецтвом народу, виховують у нього патріотичний дух. Тому, кожна країна приділяє велику увагу організації роботи національних закладів культури та тематичній спрямованості їх діяльності, не є винятком і Україна.

На думку Г. Скрипника: «Національна культура виступає важливим державно-консолідуючим чинником, як у традиційних суспільствах, так і модерних, заснованих на принципах громадянської нації...» [1, с. 28].

Цієї ж позиції дотримується Д. Гнатюк: «Культура або духовність і саме суспільної людини, а значить і суспільства і держави, мають бути найвищим пріоритетом, від реалізації якого залежить всяка інша діяльність людності, включаючи і духовну сферу...» [2, с. 261].

За часів Радянської України Уряд забезпечував постійне зростання в країні кількості театрів, музеїв, клубів, бібліотек, однак діяльність всіх їх була спрямована на поширення радянської ідеології, тоді як історія боротьби українського народу за свою незалежність замовчувалася, а патріотично налаштовані працівники закладів культури зазнавали гоніння, аж до звільнення з роботи та кримінального переслідування. Щодо цього А. М. Русначенко відмічає, що українська мова і культура були позбавлені доступу технічних наук, а тих, хто відстоював її всебічний розвиток, звинувачували у буржуазному націоналізмі і карали» [3, с. 146].

Тому, як зазначає Ю. Богущкий через відсутність державності українська культура не мала можливостей для розвитку, як приміром, культура російська чи культури інших народів, що мали власні держави. У нас всі зусилля її кращими представниками були кинуті на самозахист, що призвело до законсервованості в багатьох напрямках. Та культура зберегла самотність українського народу. І в цьому її велика місія [4, с. 1].

На хвилі піднесення національно визвольного духу в кінці восьмидесятих та на початку дев'яностих років ХХ століття в Україні зросла увага до розвитку, роботи та тематичного наповнення діяльності закладів культури. Так, кількість театрів в Україні зросла з 125 у 1990 році до 140 у 2010 році, однак у 2012 році їх кількість зменшилася до 132 (табл. 1).

Таблиця 1*

Основні заклади культури та мистецтва України

Заклади	Роки						
	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012
Театри	125	136	131	135	140	133	132
Музеї	214	314	378	437	546	570	592
Бібліотеки	25644	23816	20722	19821	19487	19326	19216
Демонстратори фільмів	27211	16100	6877	3330	2196	2206	1708
Заклади культури клубного типу	25146	22954	20408	19149	18593	18537	18476

* Складено заданими [5].

Проте, при незначному зростанні кількості театрів в Україні, суттєвих змін зазнав їх репертуар. Театри значно збільшили постановку п'єс патріотичного виховання українських авторів. При цьому, провідну роль в українізації національної театральної сцени відіграли Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка, Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької, Житомирський обласний український музично-драматичний театр імені Івана Кочерги, Волинський обласний академічний музично-драматичний театр імені Т. Г. Шевченка, Івано-Франківський обласний академічний український музично-драматичний театр імені Івана Франка, Чернівецький український музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської та інші музично-драматичні театри України.

Вагомий внесок у патріотичне виховання населення краю вносить Рівненський академічний український музично-драматичний театр, який очолює народний артист України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка В. Ю. Петрів. Так, вже у 1989 році театр ввів до свого репертуару п'єсу «Шлях на Берестечко», присвячену національно визвольній боротьбі українського народу під проводом Б. Хмельницького.

В наступні роки театром здійснювалися постановки на сцені творів українських корифеїв та відомих письменників: «Запорожець за Дунаєм» – С. Гулака-Артемовського, «Лис Микита» та «Украдене щастя» – І. Франка, «Наталка Полтавка» – І. Котляревського, «Мартин Боруля» та «Безталанна» – І. Карпенка-Карого, «Лісова пісня» та «Камінний господар» – Лесі Українки, «Силою не будеш милою» та «сватання на Гончарівці» – Г. Квітки-Основ'яненка, «Не судилося», «Ніч під різдво» та «За двома зайцями» – М. Старицького, «Марія» – У. Самчука, «По щучому велінню», «Москаль чарівник» та «Пошилися в дурні» – М. Кропивницького, «Кайдашева сім'я» – І. Нечуя-Левицького, «Гальшка Острозька» – О. Огоновського, «Одруження» та «Сорочинський ярмарок» – М. Гоголя, «Берестечко» – Л. Костенко, «Закон» – В. Винниченка, «Та не однаково мені ...» – за твором Т. Шевченка.

Із 214 у 1990 до 592 у 2012 році, або в 2,8 рази в Україні зросла кількість музеїв. Водночас були перепрофільовані «ленінські», «революційні» музеї та музеї присвячені іншим радянським діячам. Крім того в Україні були організовані: Національний музей «Меморіал пам'яті жертв голодоморів в Україні», Меморіал жертвам Голодомору (Харків), Меморіал пам'яті героїв Крут, Національний музей історії України, Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький арсенал», Національний культурно-історичний заповідник «Гетьманська столиця» та інші музеї завданням яких є пропагування історико-культурних традицій України.

Демонстрації вагомих віх в історії України та регіону значну увагу приділяє Рівненський обласний краєзнавчий музей. Так в ньому розгорнуті експозиції, які присвячені давньоруським містам Дорогобуж, Пересопниця,

Муравиця, заснуванню, становленню і розвитку м. Рівне, козацько-селянським повстанням та битві козацького війська під Берестечком. Демонструються козацька зброя, атрибути гетьманської влади, ужиткові речі козаків, селян та міщан. Представлені матеріали, які розповідають про перебування в краї видатних діячів культури Т. Шевченка і Л. Українки, боротьбу за українську державу в першій половині ХХ ст. та про дії Української Повстанської Армії на території нашого краю.

Зазначені та інші матеріали музею дозволяють долучити населення міста та області до ознайомлення з історією нашого народу та його національно-визвольних змагань за незалежність.

Кількість бібліотек в Україні зменшилася з 25644 в 1990 до 19216 – в 2012 році, а закладів культури клубного типу, відповідно, з 25146 до 18476. Проте, за цей період змінився літературний фонд бібліотек. Для широкого читача стала доступною література, яка заборонялася радянською владою.

Так, в бібліотеки надійшли твори, які розкривають історію України та її національно-визвольні змагання. Широкою популярності у читачів користуються твори «Роксолана» П. Загребельного, «Богдан Хмельницький» – М. Старицького, «Молитва за гетьмана Мазепу» – А. Стаховського, «Чорний ворон» – В. Шкляра, «Солодка Даруся» – М. Матіос, поезія В. Стуса, Л. Костека та інших авторів на патріотичну тему.

За більшістю зазначених творів зняті фільми, які демонструються в кінозалах. Хоча, кількість демонстраторів фільмів зменшилася з 27211 у 1990 році до 1708 у 2012, їх успішно замінило телебачення, патріотичний матеріал якого користується широкою популярністю в населення та відіграє важливу роль в патріотичному вихованні громадян України.

Отже, вітчизняні заклади культури відіграють важливу роль у патріотичному вихованні українців. Однак, далеко, ще не всі театри і музеї України позбулися радянської тематики. На площах багатьох українських міст ще стоять пам'ятники В. І. Леніну та іншим керівникам Радянського Союзу, телеканали демонструють російські та радянські фільми, які в неприглядному ракурсі показують визвольні змагання наших предків. В бібліотеках знаходиться маса «радянської» літератури, а окремі періодичні видання пропагують комуністичну та проросійську ідеологію.

Тому, в нинішній складній ситуації закладам культури України необхідно посилити патріотично-виховну роботу серед населення. Для цього всім театрам та музеям України потрібно переглянути тематику їх діяльності, виключивши з репертуарів театрів твори, які прославляють радянську та російську ідеологію, і замінити їх творами, які розкривають здобутки нашої країни та звитягу наших предків. Водночас музеї повинні збільшити кількість виставочного матеріалу на національно-патріотичну тему, доводячи до широкого загалу інформацію про витоки української державності, та імена «невідомих» українських героїв, літераторів, інженерів та ін.

Особливої уваги з боку держави потребує вітчизняна кіноіндустрія. Оскільки, для того щоб замінити на екранах кінотеатрів і телевізорів російські, американські та інші фільми, потрібно мати готову кінопродукцію, яка розкриває національну історію та традиції. Водночас потрібно заборонити демонстрацію в Україні кінофільмів, які підривають основи нашої держави.

Крім того, настав час коли в Україні слід заборонити комуністичну ідеологію та використання радянських символів для її пропаганди та позначення в нашій країні назв міс, площ та вулиць. Натомість, потрібно збільшити увагу державних інституцій до широкого святкування на загальнонаціональному рівні перемог українського війська в битвах з арміями сусідів-агресорів, днів народження українських гетьманів, відомих діячів науки, освіти, культури та техніки, а також православних свят.

Проте, для реалізації зазначених заходів Україні потрібно забезпечити їх фінансування з Державного бюджету, а також створити пільговий режим оподаткування для меценатів, які вкладатимуть власні кошти на розвиток вітчизняних закладів культури, відбудову гетьманських столиць, храмів, історичних пам'яток, знімання українських фільмів та видавництва українських підручників і поетичних творів.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження можна зробити висновок, що заклади культури відіграють ключову роль в патріотичному вихованні населення України. Тому, посилення уваги з боку держави до діяльності цих закладів, в умовах коли Україна веде війну з російським агресором та місцевими сепаратистами, набуває особливої актуальності.

З метою піднесення патріотичного духу українських громадян, театрам, музеям, клубам та кінотеатрам необхідно посилити історичні дослідження та змінити тематику вистав і виставочних експозицій, демонстрованих фільмів, друкованої навчальної, історичної й поетичної літератури. Водночас потрібно заборонити демонстрацію в нашій країні фільмів та видавництва книжок, в яких пропагується чужа українському народу ідеологія.

Для підтримки меценатів, які вкладають кошти в розвиток вітчизняної культури, держава повинна створити для них пільговий режим оподаткування.

1. Скрипник Г. А. Виступ на засіданні НАН України / Г. А. Скрипник // Вісник НАН України. – 2007. – № 6. – С. 28–30. 2. Гнатюк Д. Розвиток культури і проблеми формування духовного світу особистості / Д. Гнатюк // Мистецтвознавство України 2003: збірник наукових праць. – К., 2003. – С. 261–263. 3. Русначенко А. М. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х років / А. М. Русначенко. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1998. – 720 с. 4. Богущкий Ю. Культура як паспорт нації / Ю. Богущкий // Українська культура. – 2007. – № 5. – С. 1. 5. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Рецензент: д.пед.н., професор Вербець В. В.